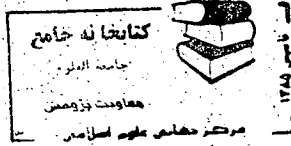

مرکز جهانی علوم اسلامی
جمهوری اسلامی ایران - قم - ۱۳۵۸

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

تجدیدی و مراحل آن در قرآن

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: سید مجتبی حیدر شیرازی

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین مصطفی محامی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد فاکرمبیدی

اسفند ۱۳۸۵

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۴۶۵

تاریخ ثبت:

مسئولیت

مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده می

باشد هر گونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع بلا اشکال است

نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز

جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس بی نهایت برای خداوند متعال است و درود و سلام بر رسولان الهی
بالخصوص خاتم پیامبران حضرت محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) و آل پاک و مطهرش باد.
وینابر این:

« من لم يشكر المنعم من المخلوقين لم يشكر الخالق »

بر خودم لازم میدانم که کمال سپاس و قدر دانی از همه کسانی که در فراگیری علم و معارف
اسلامی و دینی به من کمک کرده اند و زمینه را فراهم آورده اند.

از مسئولین مرکز جهانی علوم اسلامی و از مدیر محترم مدرسه عالی فقه و معارف
اسلامی و سایر خدمت گذاران این مرکز و از واحد پایان نامه که با این برنامه ریزی موجب شد
که این بنده حقیر هم از لذت قلم بهره ای ببرم و بالخصوص از مقام استاد گرانقدر محترم
وفاضل حضرت حجة السلام والمسلمین جناب آقای مصطفی محامی بعنوان

استاد راهنما و استاد معظم وفاضل حضرت حجة الاسلام والمسلمین محمد فاکر

میبیدی بعنوان استاد مشاور که هر دو استاد حفظهم الله القوی، در رهنمود های دقیق و علمی
با کرامت و شکیبایی پاسخگو بودند بنده را راهنمایی نموده اند مراتب تقدیر و تشکر و قدر دانی
خودم را به آن بزرگواران میدارم.

تقدیم و اهداء :

تقدیم به پیامبر اسلام ، خاتم پیامبران حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه وآله وسلم)

که با آوردن معجزه جاویدانش (قرآن) راه سعادت و تکامل را برای بشر هموار نموده است.

وعظمت قرآن را این گونه بیان نموده اند:

«فضل القرآن علی سائر الکلام کفضل الله علی خلقه»

برتری قرآن بر دیگر سخنان ، هم چون برتری خدا است بر خلق خود.

حکیده پایان نامه :

قرآن معجزه جاوید و ماندگار رسول خدا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) دریای بی کران معارف الهی است که طراوت و تازگی آن در هر عصری نمایان است. در طول تاریخ پر برکت آن از زوایایی گوناگون مورد تدبیر و اندیشه قرار گرفته است، زیرا هر جهت آن برای هدایت بشر انگیزه آور است. یکی از دریچه های حقیقت نمای قرآن، بحث تحدی آن است که معجزه بودن قرآن را ثابت می کند. به همین خاطر در این پایان نامه بحث تحدی بیان شده است که شش فصل را در بر می گیرد.

فصل اول: در بیان کلیات و مفهوم شناسی اختصاص دارد.

فصل دوم: بحث پیش زمینه های تحدی را بیان کرده ایم؛ پیامبر ادعای نبوت کرد؛ کفار اولاً انکار کردند سپس تهمت های ناروایی زدند؛ جواب تهمت ها از طرف خدا داده شد سپس آنها تقاضا اعجاز کردند. پیامبر(ص) قرآن را معجزه قرار داد و همه را به تحدی فرا خواند.

فصل سوم: تحدی وارکان تحدی و پیشینه را بیان کردیم که عرب در دوران جاهلیت مقارن بعثت پیامبر(ص) در شعر و سخنوری و فصاحت و بلاغت به اوج شکوفای رسیده بود. حکمت الهی اقتضا کرد که معجزه پیامبرش را در آن زمان از نوع کلام فصیح و بلیغ باشد؛ از این رو قرآن را که فصیح ترین و بلیغ ترین کلام الهی است؛ بر پیامبرش نازل کرد. قرآن همه جهانیان را به مبارزه دعوت کرد و قاطعانه از همگان می خواهد که اگر میتوانند حتی یک سوره مانند قرآن بیاورید. تحدی قرآن از جهت مخاطب و زمان و محتوی و معارف گستره دارد.

در فصل چهارم: مراحل تحدی را بیان کردیم از حیث نزول آیات تحدی نظریه های در این مورد بیان و نقد و بررسی شده. در جواب اینکه چرا اول کل قرآن در مرحله دوم به یک سوره در مرحله سوم به ده سوره و در مرحله آخر به یک سوره تحدی شده؛ هشت تا اقوال و نظریه ها را بیان کردیم و این نظر را انتخاب کردیم که چون موقعیت هر یک از تحدی ها به نسبت الفاظ، محتوی، ارتباط به ماقبل و مابعد آیه دارد؛ تحدی ها نیز متفاوت است.

در فصل پنجم : عکس العمل مخالفان را در برابر تحدی بیان کردیم. که چون مخاطبان نخستین قرآن اشنایی دیرینه با تحدی و مبارزه طلبی در عرصه سخن را داشتند؛ نه تنها آنان نتوانستند ؛ بلکه بزرگترین استادان سخن در برابر آن سر تسلیم فرود آورد؛ زانو زدند. ولی یک عده در طول تاریخ اسلام همواره در تلاش بوده اند؛ هم در زمان پیامبر(ص) وهم در در بعد بعد از پیامبر ؛ فردی و گروهی ؛ که پاسخ تحدی بدهند و در کتب تاریخ کلماتی هم سجع وهم قافیه را بعنوان معارضه با قرآن نسبت داده اند؛ ولی از یک سو چون این نسبتها معلوم نیست صحیح باشند وانگیزه آنان چه بوده از سوی دیگر این کلمات به اندازه ای پوچ و بی معنی اند نه تنها به هیچ وجه قابل مقایسه با کلام الهی نیست ؛ بلکه بیشتر به مزاج شوخی شباهت دارد تا همانند قرآن ؛

در دوران معاصر یک نویسنده مسیحی در معارضه با سوره های حمد و کوثر بتر خواسته که بیشتر موجب رسوایی اش شده بر عظمت قرآن افزوده. اخیرا برخی از دشمنان اسلام سوره های دروغین به نامهای ایمان ، وصایا ، تجسد و مسلمون را بر صفحه اینترنت منتشر کرده اند که بیشتر در این سوره ه اهانت به اسلام و مسلمین کرده است؛ وحتی ۹۰٪ در صد از خود قرآن سرقت کرده اند ؛ این را سرقت می گویند نه معارضه ادبی.

بنابر این باید گفت اساسا کسی بر مقابله با قرآن توانایی ندارد واین اعلام قرآن که قاطعانه می فرماید : « لن تفعلوا هر گز نمی توانید مانند قرآن بیاورید؛ پا برجا است. ودر فصل ششم بعضی شبهات و اشکالات را مطرح و پاسخ داده شده است

تقدیر و تشکر
 تقدیم و اهداء
 چکیده پایان نامه

فصل اول در کلیات مفهوم شناسی

کلیات پیشگفتار ۱
 تعریف مسئله و بیان سنوالبای تحقیق ۴
 فرضیه ها ۴
 هدفها ۵
 روش انجام تحقیق ۵
 پیشینه تحقیق ۶
 روش ابزار گردآوری تحقیق ۷
 مفهوم شناسی

(۱) قرآن از نظر لغت و اصطلاح ۹
 (۲) معجزه از نظر لغت ۱۷
 معجزه از نظر اصطلاح ۱۹
 اصطلاح معجزه در قرآن و روایات ۲۴
 نقش معجزه در شناخت انبیاء ۲۶
 (۳) تحدی در لغت ۲۶
 حقیقت تحدی در سخن ۳۱
 (۴) سوره: از نظر لغت ۳۱
 سوره از نظر اصطلاح ۳۳
 وجه تسمیه آیات قرآن به سوره ۳۴
 کاربرد واژه سوره در قرآن و روایات ۴۰
 ترتیب موجود سوره های قرآنی ۴۰
 ترتیب نزول سوره های قرآنی ۴۴

(۵) واژه مثل ۴۹

فصل دوم

- پیش زمینه های تحدی ۵۲
- الف: دعوی پیامبری و ارائه معجزات ۵۴
- ب: انکار و اتهامات از طرف کفار ۶۰
- ج: تقاضای اعجاز ۷۲
- د: اعلان معجزه بودن قرآن ۷۴
- ه: انکار معجزه بودن قرآن از طرف کفار ۷۷
- و: پاسخ الهی به تشکیکها و تحدی ۷۸

فصل سوم

- در تحدی ۸۲
- الف: پیشینه تحدی در عرب ۸۳
- ب: ارکان تحدی ۸۹
- ۱- متحدی ۸۹
- ۲- متحدی به ۹۰
- ۱-۲. مقدار متحدی به ۹۲
- ۲-۲. مورد متحدی به ۹۴
- ۳-۲. گستره متحدی به ۹۹
- ۴-۲. متحدی به از نظر آورنده قرآن ۱۰۳
- ۳- متحدی علیه ۱۰۷
- ۳-۱. گستره متحدی علیه از نظر مخاطبین
- ظرف تحدی ۱۰۹

فصل چهارم مراحل تحدی

- الف: بحسب ترتیب موجود ۱۱۲

- ب: بحسب ترتیب نزول ۱۱۴
- نظریات واقوال در مراحل تحدی ۱۲۶
- الف: بدون ملاحظه تاریخ ۱۲۴
- ب: تغییر در تاریخ نزول ۱۲۸
- ج: با ملاحظه تاریخ نزول ۱۲۹

فصل پنجم

- عکس العمل مخالفان ۱۵۱
- معارضان در زمان پیامبر (ص) ۱۵۴
- معارضان پس از پیامبر ۱۶۱
- معارضان در قرن بیستم ۱۶۳

فصل ششم

- پرسش ها و پاسخ ها ۱۷۴
- خاتمه ۱۸۱
- کتابنامه (فهرست منابع و مآخذ) ۱۸۷

پیشگفتار:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين ابي القاسم محمد وعلى اهل بيته الطيبين والطاهرين والعنة الدائمة على اعدائهم اجمعين.

اما بعد فقد قال الله الحكيم في القرآن الكريم :

« وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا^۱»

ترجمه: اگر آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید؛ پس اگر راست می گوئید سوره مانند آن بیاورید؛ گواهان خود را (غیر خدا) فراخوانید، پس اگر نکرديد که هرگز نمیتوانید کرد.

پیامبر اعظم (صلی الله علیه وآله وسلم) در باره قرآن میفرماید: «ظاهره انیق وباطنه عمیق له نجوم وعلی نجومه نجوم لاتحصی عجائبه ولاتبلی غرائبیه» قرآن ظاهری دارد وباطنی، ظاهرش زیبای و جلوه دارد وباطنش زرف و عمیق است ستارگان دارد و ستارگانش را ستارگانی است، شگفتی های قابل شمارش و عجایش کهنه شدنی نیست.^۲

نیز امیر مومنان (عبد السلام) در نهج البلاغه میفرماید: «کتاب خدا در میان شما سخن گوی است که هیچ گاه زبانش از حق گویی خسته نشده، و همواره گویاست، خانه ای است که ستونهای آن هرگز فرو نمی ریزد و صاحب عزتی است که یارانش هرگز شکست ندارد^۳

قرآن نه فقط حجت خدا بر بندگان او است؛ بلکه یکی از بزرگترین نعمت های الهی هم است. در صور سوره که خدا فهرستی از موجودات جهان و مجموعه ای از نعمت های مادی

۱- بقره / ۲۴

۲- محمد کلینی، الاصول من الکافی، تصحیح علی اکبر غفاری، بیروت، دارالاعراف ج ۲ ص ۵۹۹ طبع رابعه ۱۴۰۱ هـ ق

۳- نهج البلاغه، مترجم محمد دستی، خطبه ۱۲۳.

و معنوی خود را بیان کرده است در این سوره پس از ذکر صفت رحمانیت خدا ، سخن از تعلیم قرآن آمده: «الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ» این آیات نورانی نشان گر این نکته است که قرآن کریم اولین و مهترین و پربارترین نعمت های الهی است. برترین نعمت های الهی یعنی قرآن؛ احسن الحدیث نیز هست^۱ بر همه سخنها برتری دارد^۲ یعنی بهترین سخن و زیبا ترین کلامی است که نازل کرده: چه از نظر الفاظ و عبارات، فصاحت و بلاغت و چه از نظر محتوی غنی و انسان ساز.

اگر کلام بهتر و عمیق تر از قرآن کریم امکان می داشت : یقیناً خدا آن را برای خاتم انبیاش نازل می فرمود، زیرا که اگر کلامی برتر از قرآن فرض شود و خداوند آن را بدست آخرین پیام آورش ندهد؛ منشأ آن یا جهل یا عدم قدرت و یا بخل ورزیدن است؛ که همه اینها از صفات سلبيه ای است که ثبوت آنها برای خدا محال است. قرآن تجلی ذات اقدس اله است^۳ قرآن از خدای نازل شده که عزیز مطلق ، علیم مطلق ، حکیم مطلق ، و قدیر بالذات است و جامع همه کمالات است ، هیچ عالمی و قدرتی در مقابل او وجود ندارد. کتاب او از آغاز تا پایان سراسر حکمت است «یس والقرآن الحکیم» یعنی کتابی است که بطلان و خلاف در آن راه ندارد ، سخنان سست و بی برهان و خیالبافی های شاعرانه در آن راه ندارد .

قرآن چون بر خاتم پیامبران نازل شده^۴ آخرین کتاب الهی است ، و به لحاظ اینکه هر کتاب آسمانی و شریعت لاحقی کاملتر از کتاب و شریعت سابق است بر همین اساس بر همه کتب آسمانی کمال برتری دارد.^۵

قرآن معتبرترین منبع معارف اسلام و معجزه رسول اکرم (ص) است ، تنها کتاب آسمانی است که از تحریف مصون مانده و بشر از آوردن حتی سوره ای کوچک همانند آن عاجز است . بحثی که اعجاز قرآن را قاطعانه و دلیمندانه ثابت می کند؛ تحدی و مبارزه طلبی قرآن است این بحث از این جهت هم ضرورت دارد که سندیت دین مبین اسلام و ثبوت پیامبر اعظم (ص) ،

۱- نزل احسن الحدیث / زمر ۲۳ /

۲- فضله علی کل حدیث قصصه / صحیفه سجادیه . دعا هنگام ختم قرآن

۳- فتجلی لهم سبحانه فی کتابه . نهج البلاغه خطبه ۱۴۷

۴- احزاب / ۴۰

۵- عبدالله جوادی ، قرآن در قرآن ، مرکز نشر اسراء قم چاپ سوم ۱۳۸۱ ص ۲۴

قرآن است و خود سندیت قرآن متکی به معجزه بودن آنست پس اگر چه قلمروهای قرآن گوناگون هستند لکن شناخت اعجاز آن ابتدایی ترین ، اصیل ترین و ضروری ترین شناخت ها است. و معجزه بودن قرآن با تحدی مثل روز روشن آشکار می شود.

دقت کافی نکردن در بحث تحدی و آیات مربوط به آن ؛ بعضی از دانشمندان شیعی و سنی نظریه به نام : نظریه صرفه: عنوان نموده اند که قرآن از این جهت معجزه است که خداوند هنگام همانند آوری ، انگیزه قدرت و با آن علومیکه ضرورت دارد ؛ از آنان سلب می کند.

در مقابل این نظریه عده کثیری از دانشمندان و محققان ؛ عقیده به صرفه را نسبت به قرآن را باطل میدانند و می گویند این عقیده را نه عقل و علم می پذیرد ؛ و نه جای در آیات و روایات دارد.

برای شناخت خودم و هم آگاهانیدن دیگران بویژه غیر هم کیشان بالخصوص در کشور و منطقه خودم نیاز شدید به بحث تحدی قرآن را احساس کردم

بنابر این این پایان نامه اینجانب مربوط به بحث تحدی و مراحل تحدی است.

تعریف مسئله و بیان سئوالهای تحقیق:

بیان مسئله :

همه مسمانان جهان بر این باورند که قرآن معجزه است و معجزان پیامبران پشین هیچگاه کتاب نبوده، تنها معجزه کتاب قرآن است و دلیل بر حقانیت اعجاز قرآن ، تحدی است. این اعتقاد به به اعجاز قرآن باید متکی بر بر بیش آگاهانه و دلیل مندانه باشد. نه تقلید گرایانه.

پس سئوال اصلی اینست که :

تحدی چیست و مراحل آن کدام است ؟

سئوال های فرعی :

ارکان تحدی چیست ؟

آیا در تحدی مسیر خاصی لحاظ شده است ؟

حکمت و فلسفه تحدی چیست ؟

زمان و مکان تحدی کدام است ؟

قلمرو تحدی کجا است ؟

فرضیه ها :

در تحدی سیر خاصی لحاظ شده است

تحدی دارای ارکان ای است

تحدی دارای حکمت و فلسفه ای خاص است

تحدی دارای زمان و مکان خاصی است

تحدی دارای قلمرو خاص و ایده آل است ؟

اهداف تحقیق:

- هر تحقیق دارای هدفها میباشد، این تحقیق نیز دارای هدفهای زیر میباشد.
- ۱- تبیین موضوع وجمع آوری مطالب به صورت دسته بندی شده .
 - ۲- درک وشناخت آگانه اعجاز قرآن هم برای خویش هم برای دیگران .
 - ۳- برای شناخت ویژگی بارزی قرآن که با آن ویژگی از کتابهای دیگر جدا می شودوسند حقانیت پیامبر (ص) ودین مبین اسلام میباشد.

روش انجام تحقیق:

روش انجام این تحقیق توصیفی ، تحلیلی با استفاده از کتاب خانه ای است که بعد از مطالعه مورد فیش برداری و سپس تنظیم وتدوین آن اقدام شده است .

جنبه جدید بودن تحقیق ونوآوری تحقیق:

- ۱- موضوع بحث بصورت مستقل نگارش یافته است
- ۲- عناوین بحث به مقدار لازم تبیین شده واز آوردن بحثهای غیر مربوط؛ خوداری شده است.
- ۳- از حیث نزول آیات تحدی (تفسیر ترتیب نزول) واز نظر خود آیات تحدی سیر طبیعی مراجل تحدی بیان شده است.

ضرورت تحقیق:

قرآن کریم کلام الهی و معجزه لازوال پیامبر عظیم الشان است. قرآن همه را در آیات خود دعوت به تفکر و تدبیر نموده بعضی از آیات الهی که ویژه گیهای خاص دارند آیاتی هستند که مربوط به تحدی القرآن هستند.

در قلمرو تحدی و مراحل تحدی نظریات و اقوال گوناگون است در منطقه خودم کتاب مستقل ای در این موضوع نوشته نشده است. اشکالات و شبهات در موضوع تحدی و مراحل آن وارد شده است برای فهم و پاسخ به شبهات ضرورت داشت این تحقیق نوشته شود.

سابقه تحقیق:

تحدی این موضوع ریشه در موضوع بسیار مهم اعجاز قرآن دارد، حتی اینکه اصطلاح تحدی به اعجاز قرآن همراه بوده. متکلمین در علم کلام؛ مفسران در تفسیر آیات تحدی و دانشمندان علوم قرآنی در مبحث علوم قرآنی بحث تحدی را کرده اند. شاید اولین کسی که در این زمینه (اعجاز قرآن) بحث کرده و مسأله را به صورت کتاب یا یک رساله در آورده. طبق گفته ابن ندیم، محمد زید واسطی (متوفی ۳۰۷) است؛ که اعجاز القرآن را نگاشته است برخی پیش از او ابو عبیده معمر بن المثنی (متوفی ۲۰۹) را یاد می کند او کتابی در دو جلد در باره اعجاز قرآن نوشته و اما این نوشته ها اکنون در دست نیست.

- ۱- بیان اعجاز القرآن نوشته ابوسلیمان حد بن محمد بن ابراهیم خطابی بستی (متوفی ۳۸۸) است که قدیم ترین اثر که در این زمینه در دست است همین رساله است.
- ۲- اعجاز القرآن: تألیف قاضی ابی بکر باقلانی (متوفی ۴۰۳) از متکلمین اشعری است که در این کتاب وجوه اعجاز برای آیات تحدی پرداخته، این کتاب در سال ۱۹۹۳ م به حروف چین در انتشارات دارمکتبه بلال بیروت بچاپ رسیده است.

اخیرا کتابهای زیادی در دست داریم که بحث تحدی را در ضمن اباحت دیگر بررسی کرده اند مثلا از کتب تفاسیر:

تفسیر المنار - محمد رشید رضا.

تفسیر المیزان - محمد حسین طباطبایی.

تفسیر الاء الرحمن - محمد جواد بلاغی.

در این تفاسیر در بحث اعجاز قرآن و آیات تحدی مبحث تحدی ذکر شده است.

البیان فی التفسیر القرآن، مؤلف آیه الله العظمی سید ابوالقاسم خویی (ره) که بعنوان

مقدمه تفسیر نوشته شده است از تحدی بحث شده است

قرآن و آخرین پیامبر (ص):، مؤلف آیه الله ناصر مکارم شیرازی.

مدخل التفسیر: مؤلف آیه الله محمد موحد فاضل لنکرانی.

قرآن شناسی: مؤلف آیه الله محمد تقی مصباح یزدی.

التمهید فی علوم القرآن: مؤلف استاد محمد هادی معرفت در ج ۵-۴.

یکی از مبحثهای مهم این کتابها در باره تحدی و مراحل آن است.

روش و گردآوری اطلاعات:

توصیفی و تحلیلی با استفاده از کتابخانه ای است که از مطالعه مورد نظر فیش برداری و سپس

تنظیم و تدوین آن اقدام شده است.

مفهوم وواژه شناسی قرآن:

معروف ترین نام کتاب الهی مسلمانان واسم خاص (علم) آن قرآن است که در نخستین سوره های نازلۀ مانند مزمل «ورتل القرآن ترتیلاً» که این سوره از حیث ترتیب نزول سومین سوره است ودر سایر سوره نیز مکرر به همین معنی آمده.^۱

۱- بنا بر آماز و بررسی استاد مصباح حفظه الله ... کلمه القرآن یعنی با الف ولام در قرآن ۵۰ مرتبه استعمال شده که همه موارد منظور همین کتاب شریف است. بقره/ ۱۸۵ نساء/ ۸۲ مائده/ ۱۰۱ انعام/ ۱۹ اعراف/ ۲۰۴ توبه/ ۱۱۱ یونس/ ۳۷ یوسف/ ۳ حجر/ ۸۷-۹۱ نحل/ ۹۸ اسراء/ ۹-۴۱-۴۵-۶۰-۸۲-۸۸-۸۹- کهف/ ۵۴ طه/ ۲- ۱۱۴ فرقان/ ۳۰-۳۲ نمل/ ۱-۶-۷۶-۹۲- قصص/ ۸۵- روم/ ۵۸ سبأ/ ۲- یس/ ۲/ ص/ ۱/ زمر/ ۲۷ رحمن/ ۲/ حشر/ ۲۱ مزمل/ ۴- ۲۰- دهر/ ۲۳ شقاق/ ۲۱ همچنین کلمه: قرآن: بدون الف ولام، سیزده مرتبه در مورد این کتاب بکار رفته است یوسف/ ۲/ حجر/ ۱/ اسراء/ ۱۰۶- طه/ ۱۱۳- یس/ ۶۹ زمر/ ۲۸ فصلت/ ۳-۴۴ شوری/ ۷ زخرف/ ۳/ واقعه/ ۷۷- جن/ ۱/ بروج/ ۲۱ کلمه قرآن در هفت مورد نیز استعمال شده که در سه مورد آن منظور، مطلق خواندنی می باشد ودر چهار مورد دیگر معنای مصدری اراده شده بدین ترتیب

یونس/ ۱۵- ۱۶ رعد/ ۳۳۱ اسراء/ ۷۸ دوبار- قیامت/ ۱۷- ۱۸، رک: محمد تقی مصباح یزدی، قرآن شناسی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ۱۳۷۶ ش چاپ اول ج ۱ ص ۲۸۱

قرآن از نظر لغت:

در مورد قرآن از حیث لغت نظریه های گوناگون وجود دارد.

بعضی آن را از واژه های دخیل (مأخوذ از دیگر لغات) و بعضی آن از واژه های اصیل از لغت عرب میدانند. و کسانی که قرآن را از واژه های اصیل عرب میدانند بعضی از آنها این را مهموز و بعضی آنرا غیر مهموز میدانند.

۱- برخی گمان برده اند قرآن واژه ای است سریانی و از ریشه: قریانه: به معنی تلاوت گرفته شده که در کتابهای یهود رایج بوده است^۱

۲- اکثر بر این باورند که قرآن از واژه های اصیل لغت عرب است و اینها در مورد کلمه قرآن از حیث ریشه و ماده اختلاف نظر دارند. بعضی آنرا مهموز (یکی از حروف اصلی اش همزه است) و بعضی آنرا غیر مهموز میدانند

الف: غیر مهموز بودن قرآن:

عده ای قائلند که کلمه قرآن مهموز نیست و اینها در ریشه اختلاف نظر دارند

۱- الشافعی: «ان لفظ القرآن لیس مشتقا ولا مهموزا بل ارتجل و وضع علما علی

الکلام المنزل علی النبی (ص)» لفظ قرآن نه مشتق است و نه مهموز، بلکه مرتجل (ابتداء)

و وضع شده علم (نام خاص) بر گلام الهی که بر نبی (ص) نازل شد سیوطی هم همین نظر را اختیار کرده است.^۲

۱- ر-ک- ب، محمد هادی معرفت، علوم قرآنی، ص ۹۷ مؤسسه فرهنگی تمهید - قم چاپ پنجم ۱۳۸۳ و دکتر فضل حسن عباس،

قضایا قرآنیة الموسوعة البريطانية ص ۲۶

۲- محمد بن عبدالله، الذرکشی، البرهان ج ۱ ص ۳۴۸ دار الکفر بیروت ۱۹۸۸ م طبعه اولی - عبدالرحمن السیوطی - الاتقان ج ۱ ص ۱۶۲

- دار ابن کثیر - ۱۹۸۷ م طبعه اولی

۲- الفراء. «یحیی بن زیاد الدیلمی بقول «انه مشتق من القرائن» فرأ میگوید:»
لفظ قرآن از قرائن مشتق است و چون آیات قرآن بر یکدیگر قرینه هستند باید باین خاطر قرآن
را قرآن می گویند^۱

۳- اشعری ابوالحسن علی بن اسماعیل بقول: «واقوام يتابعون علی رأیه: انه مشتق
من قرن الشی بالشی اذا ضمه اليه....» اشعری میگوید: لفظ قرآن از قرن مشتق است بمعنی
ضم شدن چون آیات و سوره های قرآن با یک دیگر ضمیمه و کنار هم هستند، این کتاب را
قرآن می گویند.^۲

ب: مهموز بودن کلمه قرآن :

گروهی فائند که قرآن مهموز است و از ماده قرأ مشتق است اینها در معنی ریشه اختلاف نظر
دارند که بعضی ها را ذکر میکنیم.

۱- الزجاج ابراهیم بن السری بقول: «ان لفظه القرآن مهموز علی وزن فعلان، مشتق من
القرء بمعنی الجمع ومنه قراء الحاء فی الحوض اذا جمعه،...» زجاج میگوید: «لفظ قرآن مهموز
است بر وزن فعلان مشتق از قرء بمعنی جمع شدن است ومنه قراء الحاء فی الحوض اذا جمعه
و از همین باب است، وقتی آب در حوض جمع می شود عربها می گویند قرئ الماء (آب
جمع شد)^۳

۲- اللحیانی ابوالحسن علی بن حازم بقول: «انه مصدر مهموز بوزن الغفران، مشتق
من قرء بمعنی تلا یشمی به المقروء تسمية للمفعول بالمصدر» لحیانی می گوید: واژه قرآن

۱- عبدالرحمن السیوطی - الاتقان ج ۱ ص ۱۶۲ - دار ابن کثیر - ۱۹۸۷ م طبعه اولی - الصالحی صبحی مباحث فی علوم القرآن ص ۱۸
دارالعلم بیروت طبعه خامه ۱۹۶۸ م

۲- محمد بن عبدالله الزکی، البرهان ج ۱ ص ۲۴۸ دارالفکر بیروت ۱۹۸۸ م طبعه اولی

عبدالرحمن السیوطی - الاتقان ج ۱ ص ۱۶۲ - دار ابن کثیر - ۱۹۸۷ م طبعه اولی

۳- محمد بن عبدالله الزکی، البرهان - بیروت دار الفکر، ۱۹۸۸ م